

**De IAF tijdens Operatie Change of
Direction: herhaling van zetten**

De IAF tijdens Operatie Change of Direction: herhaling van zetten

R.C.J.P. Benning

Research paper no. 81

Publicaties van de Faculteit Militaire Wetenschappen

Nederlandse Defensie Academie

De IAF tijdens Operatie Change of Direction: herhaling van zetten
R.C.J.P. Benning

Researchprogramma Krijgswetenschappen
Project Operatie Change of Direction (Tweede Libanonoorlog, 2006)

Nederlandse Defensie Academie (NLDA)
Faculteit Militaire Wetenschappen (FMW)
Postbus 90.002
4800 PA Breda

©2009 R.C.J.P. Benning

Vormgeving tekst: Paul Ducheine & Frans Osinga
Omslag ontwerp: Eric Franken, bureau Multimedia NLDA
Drukwerk: PlantijnCasparie, Zwolle

Voor het opnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere complicatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de auteur(s) te wenden.
RCJP.Benning.01@nlda.nl

De meningen en opvattingen die in deze publicatie worden uitgesproken zijn en blijven voor de verantwoordelijkheid van de desbetreffende auteur. Zij geven niet noodzakelijk de mening van de Minister van Defensie weer.

ISBN: 978-90-8892-016-5
NUR Code: 689

Nederlandse samenvatting

Decennia lang wordt de veiligheid in het noorden van Israël bedreigd door onder andere beschietingen met *Katyusha*-raketten vanuit Zuid-Libanon. Vanaf 1982 nam Hezbollah de verzetsstrijd tegen Israël over van de Palestine Liberation Organisation (PLO). De Libanese regering werd, en wordt, door Israël verantwoordelijk gehouden voor de aanhoudende dreiging. Zolang Libanon niet in staat is om de regionale veiligheid te waarborgen zal Israël het initiatief moeten nemen om conform VN-Resolutie 1701 die noodzakelijke veiligheid af te dwingen.

In 2006 vond operatie *Change of Direction* plaats tegen Hezbollah in Zuid-Libanon, waarbij een belangrijke rol was weggelegd voor de Israeli Air Force (IAF). Hezbollah was tussen 1982 en 2006 uitgegroeid van een organisatie van vooral losse sjiiitische milities tot een serieuze invloedrijke politieke organisatie. Met steun van onder andere Syrië en Iran was Hezbollah in 2006 in staat om grote invloed uit te oefenen in Libanon en, wederom, een militaire strijd aan te gaan met Israël.

Het doel van dit essay is om inzicht te krijgen in hoeverre het luchtwapen een effectief middel was in de strijd tegen Hezbollah tijdens de conflicten in de periode 1982 – 2000 en in 2006. In de periode 1982–1985 was de inzet van de IAF tegen doelen van Hezbollah beperkt. Israël koos in die periode voor het luchtwapen tegen guerrilla's en terroristen in een poging om eigen Israëlische verliezen te voorkomen. In de periode 1985–2000 waren de aanhoudende raketbeschietingen aanleiding voor twee grote operaties: *Accountability* in 1993 en de *Graps of Wrath* in 1996. Beide operaties hadden vergelijkbare strategische doelen. Israël wilde de Libanese regering dwingen om Hezbollah te laten stoppen met raketaanval- len op Israël. De dreiging en afvuren van *Katyusha*-raketten door Hezbollah op het noorden van Israël bleef echter bestaan en leidde tot een volgende robuuste reactie van Israël in 2006, de *July-War* of *Change of Direction*.

Tussen 1982 en 2006 bleef echter de strategische situatie, de constante dreiging voor Israël vanuit Zuid-Libanon, onveranderd. Kleine groepen Hezbollah-strijders en beschietingen van kleine mobiele raketinstallaties konden moeilijk worden bestreden door offensieve luchtoperaties van de IAF. De resultaten van de IAF in relatie tot de gestelde politiek- strategische doelen van Israël over de gehele periode 1982–2006 zijn niet erg positief. In hoeverre is dit de IAF aan te rekenen?

Een analyse over de periode 1982–1996 laat enkele problemen van air power zien waardoor voor de critici geen bevredigend militair en politiek resultaat behaald werd. Bijvoorbeeld het probleem van *collateral damage* in verstedelijkte gebieden waar Hezbollah-strijders zich ver- borgen hielden. Een ander probleem was dat Israël te veel nadruk legde bij de IAF voor het behalen van de strategische doelstelling, het stoppen van de beschietingen door *Katyusha*- raketten. Een ander probleem is dat Israël besloot om in eerste instantie te kiezen voor óf het luchtwapen óf grondeenheden in plaats van een meer geïntegreerde planning en uitvoe- ring.

Ondanks de problemen bleek dat de IAF wel degelijk militaire succesvol was. De IAF schakelde veel elitestrijders van Hezbollah uit. In 2006 werd binnen enkele dagen de dreiging van lange- en medium range raketten geëlimineerd. Tevens werd veel van de infrastructuur en bevoorradingscapaciteit van Hezbollah vernietigd. Dit leidde in 2006 tot een verklaring van Hassan Nasrallah waarin hij toegaf zich vergist te hebben in de robuuste reactie van Israël.

De analyse in dit essay levert inzicht in de effectiviteit van het luchtwapen in de periode 1982–2000 en de oorlog in 2006. In de periode van 1982 tot de oorlog in 2006 sloot de keuze voor het luchtwapen niet aan bij een van de belangrijkste Israëlische strategische doelstellingen, het voorkomen van beschietingen van *Katynsha*-raketten op het noorden van Israël. Dit effect werd niet behaald door het luchtwapen en dat geeft ruimte voor een discussie over de effectiviteit van de IAF. Ook in de *July-War* bleek echter het grootste probleem te liggen op het strategische niveau. De conclusie is dat het optreden van de IAF effectief was voor het behalen van de militaire, operationele en tactische, doelstellingen maar dat het onjuist afstemmen van strategische doelstellingen en de nadruk op het luchtwapen niet leidde tot het gewenste effect op het politiek-strategische niveau.

Inhoudsopgave

Nederlandse samenvatting	v
Inhoudsopgave.....	vii
De IAF tijdens Operatie Change of Direction: herhaling van zetten	1
1. Inleiding	1
2. Definities	3
3. Historische ontwikkeling Hezbollah 1982-2006.....	7
3.1. De organisatie van Hezbollah	8
3.2. Doelstellingen van Hezbollah	9
3.3. De tactiek van Hezbollah.....	10
3.4. Organisatie van Hezbollah in 2006	12
3.5. Doelstellingen van Hezbollah in 2006	12
3.6. Tactiek in 2006	14
3.7. Hezbollah 1982-2006.....	15
4. IAF in de periode 1982-2006	17
4.1. De periode 1982-1985	17
4.2. De inzet van de IAF tussen 1982-1985	17
4.3. De inzet van de IAF tussen 1985-2000	18
4.4. IAF in 2006.....	22
4.5. Samenvattend.....	24
5. Het resultaat	25
 Literatuur en bronnen.....	 27

De IAF tijdens Operatie Change of Direction: herhaling van zetten

Door R.C.J.P. Benning¹

1. Inleiding

21 december 2008: spanningen lopen hoog op tussen Israël en Hamas. Vanuit de Gazastrook wordt Israël gestookt met raketten. De Israëlische minister van Buitenlandse Zaken, Tzipi Livni, zweert een einde te maken aan het bewind van de Palestijnse beweging Hamas in de Gazastrook. Wanneer zij in februari 2009 gekozen wordt tot premier zal zij economische, diplomatieke en militaire middelen gebruiken om de strategische doelen te behalen. Livni zegt: 'Israël en mijn regering maken er een strategisch doel van het bewind van Hamas in Gaza ten val te brengen'.² In hetzelfde persbericht staat de reactie van het hoofd van het Hamas-bestuur Ismail Haniyah die schouderophalend zegt: "Niemand kan onze mensen uitschakelen". Zou Haniyah de geschiedenis van de strijd van Israël tegen militante groeperingen zoals Hezbollah hebben geanalyseerd waardoor hij luchtig kon reageren op het dreigement van Livni? Waren de uitkomsten van de Israëlische strijd om de veiligheid van de staat Israël te garanderen dan niet succesvol genoeg om de dreigementen serieus te nemen?

Livni hoefde in ieder geval niet te wachten op haar verkiezingsoverwinning. Israël begon op 27 december 2008 een groot luchtoffensief op doelen van Hamas om de terroristische aanvallen op burgerdoelen in Israël te stoppen.³ Tijdens dit conflict werd op 8 januari 2009 het noorden van Israël bestookt met *Katyusha*-raketten vanuit Zuid-Libanon. Wie verantwoordelijk is voor deze beschietingen is niet officieel bekend. In het persbericht waarmee het Israëlische ministerie van Buitenlandse Zaken op de beschietingen reageerde, werd benadrukt dat de belangrijkste doelstelling van Israël het waarborgen is van de veiligheid van de eigen burgers tegen beschietingen door terroristische groepen.⁴ De Libanese regering werd door Israël verantwoordelijk gehouden. Zolang Libanon niet in staat is om de regionale veiligheid te waarborgen zal Israël het initiatief nemen om conform VN-Resolutie 1701 die noodzakelijke veiligheid af te dwingen.

Dit was de tweede grootschalige Israëlische militaire operatie binnen twee jaar tegen een militante groepering. In 2006 vond operatie *Change of Direction* plaats tegen Hezbollah in Zuid-Libanon. Hezbollah had vanaf 1982 de leiding overgenomen over het gewapende verzet nadat de leiding van de Palestine Liberation Organisation (PLO) was verdreven uit Zuid-Libanon. In de beginjaren waren het vooral losse sjiietische militias maar in 1985 was Hezbollah uitgegroeid tot een serieuze organisatie. Met steun van onder andere Syrië en Iran

¹ Majoor Rob Benning is docent Airpower bij de sectie Militair Operationele Wetenschappen van de Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensie Academie.

² <www.nu.nl>, persbericht van 21 december 2008, website voor het laatst bezocht op 13 januari 2009.

³ <www.nu.nl>, persbericht van 27 december 2008, website voor het laatst bezocht op 13 januari 2009.

⁴ <www.mfa.gov.il> zie voor de tekst het twaalfde communiqué van 11 juni 1982, datum laatste wijziging onbekend, bezocht op 13 januari 2009

groeide Hezbollah tot 2006 verder uit tot een politieke organisatie die in staat was om grote invloed uit te oefenen in Libanon een militaire strijd aan te gaan tegen één van de sterkste krijgsmachten van de wereld. Na de invasie in 1982, tot aan de terugtrekking in 2000 bezette Israël het zuiden van Libanon. Deze slepende oorlog die de titel *War of Attrition* heeft gekregen, zag veelvuldige acties tegen Hezbollah.

Er bestaat een relatie tussen de conflicten in Gaza en Zuid-Libanon. Het betreft in beide gevallen voortslepende conflicten tussen een staat, Israël, en een niet-statelijke partij: Hamas in Gaza en Hezbollah in Zuid-Libanon. In beide gevallen was ook sprake van een dominante rol voor de Israëlische luchtmacht, de Israel Air Force (IAF). Beide conflicten roepen ook de vraag op in hoeverre Israël in staat is om met een strategie van robuuste militaire inzet stabiliteit te bewerkstelligen in de regio tegen groeperingen zoals Hamas en Hezbollah. Dat vormt de achterliggende vraagstelling van deze studie.

De politieke effecten van het recente Israëlische optreden in Gaza zijn nog niet vast te stellen. Voor de noordelijke regio ligt dit anders. Daar kan, door een analyse van de operaties van Israël in de strijd tegen Hezbollah in de periode 1982-2006, en de evolutie van Hezbollah in diezelfde periode, een antwoord worden gevonden op de vraag naar de effectiviteit van de Israëlische strategie. De analyse zal inzicht geven in doelstellingen, wijze van optreden en behaalde resultaten van beide actoren. Aangezien bij elke militaire reactie tussen 1982-2006 een belangrijke rol was weggelegd voor de IAF, richt deze analyse zich aan Israëlische zijde vooral op de rol van de IAF.

De hoofdvraag van het essay is in hoeverre was het luchtwapen een effectief middel in de strijd tegen Hezbollah tijdens de conflicten met Israël in de periodes 1982 tot 2000 en in 2006? De volgende deelvragen zijn daarbij relevant: Wat waren de strategische doelstellingen van Israël tijdens de verschillende conflicten in de periode 1982-2006? Op welke manier heeft de IAF een rol gespeeld tijdens deze conflicten en in hoeverre was de inzet van de IAF van doorslaggevende betekenis om de strategische doeltellingen te behalen? Het is ook essentieel om een goed begrip te krijgen van de aard van de tegenstander. Wat was Hezbollah voor een organisatie? Was het een guerrillabeweging? Of waren het terroristen? Was het gewapende verzet zodanig dat het een 'insurgency' kan worden genoemd of misschien zelfs een irreguliere, niet-statelijke organisatie die in 2006 in staat was om een reguliere oorlog te voeren?

Dit essay zal in de eerste paragraaf inzicht geven over verschillende gehanteerde definities. Dit is van belang om Hezbollah als organisatie en het conflict te kunnen typeren en te definiëren. Paragraaf twee geeft een historische beschrijving over de ontwikkeling van Hezbollah in de periode 1982-2006. Daarin wordt inzicht gegeven in de organisatie, doelstellingen en tactiek van Hezbollah tijdens deze periode. Paragraaf drie beschrijft de reactie van Israël waarbij ten eerste wordt ingegaan op de strategische doelstellingen van Israël tijdens de diverse militaire operaties. Ten tweede wordt gezien op welke wijze het optreden van de IAF hiertoe een bijdrage leverde. De vierde paragraaf zal een analyse worden van de resultaten van de diverse operaties waarna een conclusie het essay afrondt.

2. Definities

In de literatuur wordt een veelvoud aan termen gebuikt om een militaire strijd tussen staten en niet-statelijke strijdgroepen te omschrijven. Enkele voorbeelden zijn contraterrorisme, irreguliere oorlogvoering, guerrillaoorlogvoering, *small wars*, *low intensity conflicts*, *counterinsurgency*. Charles Krulak introduceerde in 1999 the term *three block war*.⁵ Een andere aanduiding die vanaf 1989, en met name sinds de publicatie van Thomas Hammes' boek *The Sling and the Stone* in 2004, veelvuldig wordt gehanteerd is *Fourth Generation Warfare*.⁶ In het artikel *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars* gaat Frank Hoffman in op het debat over een diversiteit aan conflicten als *Fourth Generation Warfare*, *Compound Wars*, en *Unrestricted Warfare*. Zijn onderzoek leidde tot een nieuwe term, *Hybrid Wars*.

“Hybrid Wars”, zo stelt Hoffman, “incorporate a range of different modes of warfare, including conventional capabilities, irregular tactics and formations, terrorist acts including indiscriminate violence and coercion, and criminal disorder”.⁷ Een aanvullend kenmerk, volgens Hoffman, is de complexiteit van het terrein en vooral de verstedelijkte omgeving als locatie van hedendaagse en toekomstige conflicten.⁸ Uit de definitie blijkt dat de grenzen tussen verschillende typen oorlogen en tactieken vervagen en de georganiseerde misdaad een onderdeel wordt van de militaire strijd. Termen die in het Nederlandse debat regelmatig terugkeren zijn guerrillaoorlogvoering, terrorisme en *counterinsurgency*.

Van belang voor dit essay is om duidelijkheid te verschaffen over deze termen in relatie tot de organisatie, doelstellingen en tactieken van Hezbollah in de periode 1982-2006. Dit is niet enkel een academische exercitie. Een strategie kan namelijk pas goed worden beoordeeld als duidelijk is wat de aard van het conflict is waartoe de strategie is ontwikkeld. Dit wordt in grote mate bepaald door het type organisatie waartegen moet worden opgetreden. Juist bij groeperingen als Hezbollah blijkt eenduidige typering echter niet eenvoudig.

Het begrip terrorisme is het lastigste te definiëren. Walter Laqueur beschrijft in zijn boek *A History of Terrorism* de oorsprong en de karakteristieken van het terrorisme zonder dat de auteur in staat is een echte definitie van het terrorisme te geven. Laqueur komt tot de conclusie dat terrorisme onvoorspelbaar is en bedoeld was (en is) om tirannie en onderdrukking van een groep of volk met geweld te bestrijden.⁹ Het gebruik van of dreigen met geweld wordt door terroristen als een legitieme en zelfs enige noodzakelijke tactiek gezien om te strijden tegen onrechtvaardigheid en om aandacht te krijgen voor de eigen ideologie.¹⁰ Ian Beckett noemt terroristen zelfs “ideological mercenaries” om aan te geven dat terrorisme overal kan opdoemen.¹¹ Puur terroristisch geweld onderscheidt zich van andersoortig geweld doordat terroristen zich bewust richten tegen onschuldige burgers. Hierdoor ontstaat

⁵ Charles C. Krulak, ‘The Strategic Corporal: Leadership in the Three Block War’, *Marines Magazine*, January (1999).

⁶ Thomas X. Hammes, *The Sling and the Stone: On War in the 21st Century* (St. Paul, Zenith Press, 2004), p. 2.

⁷ Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars* (Virginia, Potomac Institute, 2007), p.14.

⁸ Ibid., p. 15.

⁹ Walter Laquer, *A History of Terrorism* (New Brunswick, Transaction Publishers, 2001), pp.4-5.

¹⁰ Ibid., p. 5.

¹¹ Ian F.W. Beckett, *Modern Insurgencies and Counterinsurgencies. Guerrillas and their opponents since 1750*, (New York, Routledge, 2001), p. 8.

angst, chaos en maatschappelijke onrust die de overheid of heersende macht dwingt tot maatregelen. Om het effect van een terroristische actie te vergroten, wordt zo veel mogelijk gebruik gemaakt van propaganda volgens het concept “propaganda by deed”. Eind negentiende eeuw onderstreepte Prince Pyotr Kropotkin (1842-1921) dit wapen door te beweren dat één enkele daad meer publiciteit opleverde dan duizend pamfletten.¹²

Zonder te ambiëren een ultieme definitie vast te stellen, kan terrorisme dan ook omschreven worden als middel dat moet leiden tot, veelal binnenlandse, politieke en sociale veranderingen door het creëren van angst en chaos binnen de samenleving door primair gebruik van onvoorspelbaar geweld. Augustus Norton voegt daaraan toe dat het geweld van terroristen zich dient te onderscheiden doordat dit geweld gericht is tegen burgers en burgerobjecten waaronder bijvoorbeeld scholen, ziekenhuizen, vliegtuigen en restaurants.¹³ Omdat het geweld zich richt tegen onschuldige burgers, non-combattanten, is terrorisme eerder een criminele daad, een oorlogsmisdaad, dan een geaccepteerde doelkeuze binnen de Vierde Geneefse Conventie.¹⁴

Guerrilla is een ‘kleine oorlog’, een tactiek, van vooral kleine beweeglijke eenheden die een irreguliere oorlog voeren tegen de eigen staat of heersende macht ten einde een heldere en duidelijke strategische doelstelling te bereiken. Het conventionele leger van de staat is sterker, beter getraind en heeft meer middelen om de strijd aan te gaan. Guerrilla’s zijn door het krachtsverschil gedwongen om een irreguliere tactiek te hanteren tegen objecten, infrastructuur en leger van de eigen staat of van de bezettende macht. Guerrilla’s voeren een militaire strijd vóór de belangen van het eigen volk. Aanslagen tegen burgers worden door guerrilla’s dan ook zo veel mogelijk vermeden. De zogenaamde *hearts and minds* van de bevolking is mede afhankelijk van een duidelijke strategische doelstelling waarin het volk zich herkent. Volgens Thomas Mockaitis richt een guerrillastrijd zich op het omverwerpen van een bestaande staatsmacht of een bezettende macht zonder dat het zelf een politieke functie beoogt¹⁵. Dan Helmer citeert Ché Guevara die guerrillaoorlog beschreef als:

a fight of the masses, with the guerrilla band as the armed nucleus. The bands need not be considered inferior to the opposing army. Rather, the contrary is true: One resorts to guerrilla warfare when oppressed by superior numbers and arms.¹⁶

De kern van het begrip guerrilla is dus een militaire operatie door een niet-statelijke organisatie die een irreguliere strijd voert, waarbij geweldsinstructies en het humanitaire oorlogsrecht minder centraal staan dan bij een reguliere strijd, zonder dat het zelf een politieke rol nastreeft.

Insurgency is volgens Mockaitis een conflict dat subversieve acties, guerrilla oorlogvoering en terrorisme combineert tijdens een binnenlandse strijd met als doel om controle over de staat te verkrijgen¹⁷. Guerrilla en terrorisme zijn volgens Mockaitis tactieken die binnen *insurgency* worden toegepast. Beckett maakt eenzelfde onderscheid wanneer hij stelt dat wanneer guer-

¹² Walter Laquer, op. cit., p. 50.

¹³ Augustus R. Norton, *Hezbollah* (Princeton, Princeton University Press, 2007), p. 76.

¹⁴ Zie voor de volledige tekst van de Conventies van Geneve, <www.icrc.org>, laatst bezocht op 12 januari 2009

¹⁵ Thomas R. Mockaitis, *British counterinsurgency, 1919-60* (New York, Palgrave Macmillan, 1990), p. 2.

¹⁶ Daniel I. Helmer, ‘Not Quite Counterinsurgency: A Cautionary Tale for US Forces Based on Israel’s Operation Change of Direction’, in: *Armor*, Vol. CXVI, No. 1, January–February 2007, p. 10.

¹⁷ Mockaitis, op cit., p. 3.

rilla's 'zich tot doel stellen om door subversieve acties, propaganda en militaire acties politieke macht te verkrijgen, *insurgency* een betere term is¹⁸. James Forest beschrijft in de introductie van het eerste deel van *Countering Terrorism and Insurgency in the 21st Century* de definities terrorisme en *insurgency* die door de United States Department of Defense gebruikt worden. In de kern komt zijn analyse overeen met die van Mockaitis en Beckett. Een interessante toevoeging is echter wél van belang. Forest beschrijft dat een georganiseerde strijd tegen een heersende macht grensoverschrijdend kan zijn, bijvoorbeeld de transnationale strijd van Al Qaida tegen de heersende structuur van moderne, westerse, staten. Forrest plaatst deze strijd eerder onder de noemer van *insurgency* dan terrorisme¹⁹.

Volgens Hoffman was de strijd tussen Hezbollah en Israël in 2006 het ultieme voorbeeld van een *hybrid war*.²⁰ De lange weg die Hezbollah doorliep om tot een hybride oorlogvoering in staat te zijn had de oorsprong in 1982. Hoe verliep de historische ontwikkeling op het gebied van organisatie, doelstellingen en tactieken van Hezbollah tussen 1982 en 2006?

¹⁸ Beckett, op cit., p. 7.

¹⁹ James J.F. Forest, 'Countering Terrorism and Insurgency in the 21st Century: International Perspectives. Volume 1: Strategic and Tactical considerations, (Londen, Praeger Security International, 2007), p. 10.

²⁰ Hoffman, op. cit., p. 35.

3. Historische ontwikkeling Hezbollah 1982-2006

Hezbollah ontwikkelde zich van een kleine, losse organisatie in 1982 tot uiteindelijk een 'staat' binnen de staat Libanon in 2006. Na het verdrijven van de PLO in 1982 door Israël vulde Hezbollah het machtsvacuüm op in de strijd tegen de Israëlische bezetting van Zuid-Libanon. De ontwikkeling van Hezbollah is in een aantal periodes te verdelen. Ten eerste een korte periode voorafgaand aan 1982. Een tweede periode loopt van 1982 tot 2000. De laatste fase betreft ontwikkeling van Hezbollah van 2000 tot 2006. In deze paragraaf wordt belicht wat de situatie in Zuid-Libanon was in de jaren voorafgaand aan de opkomst van Hezbollah in 1982. Daarna wordt gezien welke ontwikkelingen binnen Hezbollah plaatsvonden op het gebied van organisatie, doelstellingen en tactieken in de periode 1982-2000. Tot slot volgt een beschrijving van Hezbollah in 2006.

De PLO opereerde vanaf 1970 tot 1982 vanuit Zuid-Libanon en voerde een leidende rol in het internationale terrorisme. Volgens David Rapoport kreeg het moderne terrorisme een internationaal karakter tijdens de derde golf van het moderne terrorisme tussen 1960-1979.²¹ De PLO was actief in West-Europa. Het was betrokken bij aanslagen op buitenlandse, vooral Amerikaanse, doelen waaronder de aanslagen tijdens de Olympische Spelen in 1972 in München, en bij het ontvoeren van ministers van OPEC-landen in Wenen in 1975. Volgens Rapoport zette dit internationale karakter zich vanaf 1979 door tijdens de zogenaamde vierde golf van het moderne terrorisme. In deze periode werd terrorisme vooral religieus geïnspireerd, wat gestimuleerd werd door de Islamitische revolutie in Iran en de nederlaag van de Sovjet-Unie in Afghanistan.²² Naast een leidende rol in het international terrorisme voerde de PLO ook een directe strijd tegen de staat Israël. Dit leidde tot de *Lebanon War* in 1982.²³

De *Litani* operatie in 1978 was een poging van Israël om de gewelddadige aanvallen op Israël van de PLO vanuit Zuid-Libanon te stoppen. Deze operatie had niet het gewenste resultaat waardoor een vervolgooperatie noodzakelijk werd om de PLO definitief te verdrijven uit Libanon. De IAF voerde vanaf 4 juni 1982 luchtaanvallen uit op Palestijnse doelen. Het grondoffensief van de *Lebanon War* of *Peace for Galilee* startte twee dagen later, op 6 juni 1982. Nu was de operatie een succes: de PLO werd tijdens de invasie verslagen en het hoofdkwartier van de PLO werd in augustus 1982 verdreven naar Tunis. Israël trok zich in 1983 geleidelijk terug tot een veiligheidszone van tien mijl ten noorden van de Israëlische grens. Deze zone moest de veiligheid van Israël garanderen en voorkomen dat onder andere korte afstandsruketten Israël konden bereiken. De christelijke Southern Libanon Army (SLA) werd door Israël gesteund en kreeg als taak de controle over Zuid-Libanon te behouden. Als reactie op de Israëlische bezetting startten verschillende milities een islamitisch verzet. Het gevolg was dat, ondanks het verdrijven van de PLO, Israël in een achttienjarige uitputtingsoorlog verwickeld raakte tegen een nieuwe tegenstander: Hezbollah, 'Partij van God'.

²¹ David C. Rapoport, 'The Fourth Wave: September 11 in the History of Terrorism', in: *Current History*, 100 (2001), 419-24, pp. 212.

²² Ibid.

²³ <www.vecip.com/default.asp?p=nieuws>, datum laatste wijziging onbekend, bezocht op 9 december 2008.

3.1. De organisatie van Hezbollah

Hezbollah werd in juli 1982 opgericht. Van een duidelijke organisatorische structuur was in de periode 1982-1985 geen sprake. Norton omschrijft de organisatie van Hezbollah als een ‘cabal’, een klik.²⁴ Hezbollah was in 1982 een losse ongeordende organisatie van verschillende sjiietische groeperingen. De sjiieten waren arm en niet proportioneel vertegenwoordigd in de Libanese regering. De groeiende onvrede onder de sjiietische bevolking, het verdwijnen van de PLO, en het succes van de Iraanse revolutie van 1979 zijn enkele drijvende factoren in de verdere ontwikkeling van Hezbollah. Die ontwikkeling werd ook gesteund vanuit het buitenland. De invloed van Syrië en Iran was vanaf het begin groot en Hezbollah werd door Israël dan ook beschouwd als een organisatie die met een mandaat van Syrië en Iran strijd voerde tegen Israël.²⁵ Syrië steunde Hezbollah door te accepteren dat het als doorvoerroute tussen Iran en Hezbollah werd gebruikt.²⁶ De steun van Iran was veel substantiëler van aard. Iran leverde wapens, gaf trainingen en, misschien wel het belangrijkste, en gaf ideologische steun. Na de dood van de Iraanse politieke leider Ruhollah Khomeini (1902-1989) nam, met het gematigder beleid van opvolger Ayatollah Ali Akbar Hashemi Rafsanjani, de steun aan Hezbollah voor het gewapende verzet sterk af. Echter, vanaf de tweede helft van de jaren tachtig was Hezbollah in staat om grotendeels zelfstandig te opereren.

In 1985 werd duidelijk dat Hezbollah uitgroeide tot een solide organisatie met een duidelijke leiding, en met een politieke en militaire tak. De centrale leiding werd gevormd door een sjiietische *Supreme Consultative Council*. Deze centrale raad bestond uit een groep geestelijke leiders waaronder de eerste leider van Hezbollah, sjeik Subhi al-Tafayli (1989-1991). De centrale raad had directe banden met Iran, wat verklaard wordt door het feit dat de meeste leden van de raad hadden een opleiding gevolgd in Iran bij onder andere de sjiietische Iraanse politieke leider Ruhollah Khomeini zelf. Tevens bezochten zij in de jaren zeventig sjiietische bijeenkomsten in steden als Al-Najaf en Karbala in Irak.²⁷

De politieke rol van Hezbollah werd groter na de Libanese burgeroorlog die eindigde met het Taif akkoord van 1989. Hezbollah uitte kritiek op het parlementaire systeem van het Taif akkoord. Het grootste probleem was dat, volgens Hezbollah, een westers democratisch model niet past in de islamitische wetgeving. Hezbollah nam, ná toestemming van de Iranse leider Ali Khamenei, alsnog deel aan de verkiezingen in oktober 1992. Het won acht zetels, drie zetels te weinig om een veto te kunnen uitroepen, en verkreeg hiermee toenevende politieke invloed die de gewapende strijd kon ondersteunen. De oprichting van het Al-Manar televisiestation in 1991 gaf de politieke leiding van Hezbollah een belangrijk strategisch instrument voor propaganda en daarmee het bespelen van de publieke opinie. Geleidelijk kreeg Hezbollah steeds meer invloed en draagvlak onder de Libanese bevolking. Dit leidde in 2005 tot de winst van elf zetels.²⁸

De militaire tak van Hezbollah had zijn oorsprong al in 1975 en ontwikkelde zich in vijftien jaar tot een volwassen leger met behulp van buitenlandse financiële en materiele hulp, voor-

²⁴ Norton, op.cit., p. 34.

²⁵ Martin van Creveld, *The Sword and the Olive* (New York, PublicAffaires, 1998), p. 304.

²⁶ Shmuel L. Gordon, The Vulture and The snake Counter-Guerrilla Air Warfare: The War in Southern Lebanon, in: *Mideast Security and Policy Studies*, no. 39 (July 1998), p. 11.

²⁷ Norton, op. cit., p. 45.

²⁸ Ibid., p. 103.

al vanuit Iran.²⁹ De strijders van Hezbollah kwamen voort uit de Amal militie. Amal was een onderdeel van de PLO. Hezbollah-strijders scheidden zich aan het eind van de jaren zeventig af van Amal. Amal, sinds 1975 onder leiding van Nabih Berri, hoopte op politieke hervormingen en samenwerking met de Maronitische christelijke regering. Hezbollah koos echter voor een meer radicale koers die de ‘werkelijke’ moslim visie ondersteunde.³⁰ Naast financiële hulp werd Hezbollah door Iran militair gesteund met training van Hezbollahstrijders, met wapenleveranties en met logistieke bevoorrading. James Corum beschrijft dat tijdens de invasie van 1982 circa 1500 leden van de *Iranian Revolutionary Guards* actief trainingen verzorgden voor Hezbollah³¹. Tijdens de eerste jaren had Hezbollah enkele honderden strijders die zich verborgen onder de lokale bevolking met de Bekaa Vallei als één van de centrale regio's. Geleidelijk groeide de militaire tak in 2000, en die ontwikkeling ging door tot 2006, uit tot een volwassen militaire organisatie die, uitgaande van heldere strategische doelstellingen, operaties kon plannen en uitvoeren. Helmer beschreef in 2007 alsvolgt de capaciteiten van Hezbollah:³²

In Lebanon's south, it conducted a total war in which it enlisted the support of the population and coordinated this support through effective military and political action against Israel. It mounted a glittery, effective media campaign, best demonstrated by the sustained broadcasting of Al-Manar Television in South Lebanon and north Israel from 1991 onward. Over time, Hezbollah developed an unconventional military capability that was not only Lebanese but also global in reach.

3.2. Doelstellingen van Hezbollah

De strategische doelstellingen van Hezbollah werden officieel beschreven in het *Manifest* van 16 februari 1985:³³

Our Objectives

Let us put it truthfully: the sons of Hizhallah know who are their major enemies in the Middle East - the Phalanges, Israel, France and the US. The sons of our umma are now in a state of growing confrontation with them, and will remain so until the realization of the following three objectives:

- a. to expel the Americans, the French and their allies definitely from Lebanon, putting an end to any colonialist entity on our land;
- b. to submit the Phalanges to a just power and bring them all to justice for the crimes they have perpetrated against Muslims and Christians;
- c. to permit all the sons of our people to determine their future and to choose in all the liberty the form of government they desire. We call upon all of them to pick the option of Islamic government which, alone, is capable of guaranteeing justice and liberty for all. Only an Islamic regime can stop any further tentative attempts of imperialistic infiltration into our country.

Gordon beschrijft dat die doelstellingen eind 1997 nog eens werden onderstreept door de huidige leider van Hezbollah Hassan Nasrallah.³⁴

²⁹ Ibid., p. 72.

³⁰ Judith Palmer Harik, *The Changing Face of Terrorism* (Londen, I.B. Tauris & Co Ltd, 2005), p. 51.

³¹ James S. Corum en Wray R. Johnson, *Airpower in small Wars. Fighting Insurgents and Terrorists* (Lawrence, University Press of Kansas, 2003), p. 388.

³² Daniel I. Helmer, *Flipside of COIN: Israel's Lebanese incursion Between 1982-2000* (Fort Leavenworth, Combat Studies Institute Press, 2007) p. 53.

³³ <www.ict.org.il/apage/8013.php>, website van het Institute for Counter-Terrorism, Interdisciplinary Center (IDC), Israël, laatst bezocht 30 mei 2008.

³⁴ Gordon, op. cit., p. 6.

Hizballah's strategic goal with regard to Israel is to create an Islamic nation on the ashes of the State of Israel. At the end of 1997, Sheikh Nassrallah, the Hizballah's leader, declared that an Israeli withdrawal from Southern Lebanon and the Golan Heights, will not end the conflict: "There will not be peace as long as the Jewish enemy occupies Palestine. The Jewish entity is a terrorist nation. Palestine belongs to Palestinians, not to Jews. Only our weapons and martyrs will bring peace to the area."

De bovenstaande documenten uit 1985 en 1997 zijn duidelijk over de vijanden en doelstellingen van Hezbollah. Nasrallah bevestigde de eerdere doelstellingen en ging volgens Gordon in 1997 nog een stap verder door de oprichting van een islamitische staat "on the ashes of the State of Israel" te benadrukken. De doelstellingen bevatten elementen van een vrijheidstrijd maar ook nationalistische, religieuze en sociaal etnische motivaties liggen ten grondslag aan de gewapende strijd door martelaren, een strijd gericht op geografisch voordeel en het verdrijven van Joden.

In dezelfde passage beschrijft Gordon een tegenstelling die mogelijk een verklaring geeft over de robuuste militaire reacties van Israël en hoe derden tegen deze strijd aankijken. Hij stelt dat de doelstellingen en uitspraken van leiders van Hezbollah door Israël worden opgevat als een militaire strijd die erop gericht is Israël stap-voor-stap te verslaan en het grondgebied te bevrijden ten gunste van het Palestijnse volk.³⁵ Andere analisten zien de bovenstaande doelstellingen als propaganda en beweren dat niet de staat Israël het doelwit is maar het verkrijgen van de controle over de staat Libanon en dat daarbij de bevrijding van Zuid-Libanon een eerste stap zou zijn.

Inmiddels is duidelijk dat na de terugtrekking van Israël in 2000 de gewapende strijd van Hezbollah niet is afgenomen. Diegenen die deelnemen aan het debat over de werkelijke motieven van Hezbollah dienen de pragmatische benadering serieus te nemen door te luisteren wat Hezbollah zegt en niet wat men mogelijk kan bedoelen. Israël kan in dit licht waarschijnlijk niets anders doen dan de bedreigingen van Hezbollah opvatten zoals ze worden uitgesproken, mede gezien het feit dat het tactische optreden in de periode 1982 – 2006 in overeenstemming is met wat Hezbollah in de retoriek betoogt.

3.3. De tactiek van Hezbollah

Het gewapende verzet van Hezbollah richtte zich vanaf 1982 op de bezetters van Libanon waardoor er, volgens de eerder beschreven definities, een guerrilla strijd ontstond die in de praktijk afgewisseld werd met terroristische aanslagen. Israëlische militairen, leden van de South Lebanon Army (SLA), Amerikaanse, Britse en Franse militairen werden het doelwit van kleine groepen strijders. De guerrillatactiek van Hezbollah werd geleidelijk zichtbaar in het gebruik van vooral autobommen.³⁶ Een voorbeeld hiervan waren de zelfmoordaanslagen in oktober 1983 waarbij op verschillende locaties in Beiroet nagenoeg gelijktijdig autobommen tot ontploffing werden gebracht. Hierdoor kwamen 220 Amerikaanse mariniers en 58 Franse para's van de multinationale troepenmacht om.³⁷ Een ander voorbeeld is de aanslag op 4 november 1983 op het Israëlische inlichtingencentrum in de stad Tyrus.

³⁵ Ibid.

³⁶ Clive Jones, 'Israel Counter-Insurgency Strategy and the War in South Lebanon 1985-97', in: *Small Wars and Insurgencies*, Vol.8, No.3 (Winter 1997), pp. 82-108.

³⁷ Norton, op. cit., p. 71.

Naast aanslagen op militaire eenheden werden ook burgerdoelen het doelwit. In april 1983 werd bijvoorbeeld een bomaanslag gepleegd op de Amerikaanse ambassade in Beiroet. Terroristische zelfmoordaanslagen in de periode van april 1983 tot juni 1986 resulteerden in meer dan 650 slachtoffers.³⁸ Volgens Helmer waren in 1984 verschillende sjiiitische groeperingen in staat om onder de vlag van Hezbollah 100 terroristische aanslagen per maand te plegen op Israëlische doelen in Libanon³⁹.

James Corum benadrukt dat vooral Israëlische militairen en Libanese milities het doelwit waren van Hezbollah en niet onschuldige burgers⁴⁰. Deze conclusie is echter betwistbaar, immers, vanuit Libanon werden veelvuldig *Katyusha*-raketten afgevuurd op Israëlische dorpen en steden waarbij onschuldige burgers wel degelijk het doelwit waren. Ook in Libanon zelf waren burgers doelwit van Hezbollah-strijders. Vliegtuigkapingen, waaronder vlucht TWA 847 naar Beiroet in juni 1985⁴¹, en ontvoeringen van westerse toeristen vonden regelmatig plaats. Diplomaten en leden van de Verenigde Naties waren eveneens niet veilig, wat bleek uit bijvoorbeeld de ontvoering in 1982 van de president van de American University in Beiroet, David Dodge. Een ander voorbeeld is de ontvoering van Terry Anderson journalist van Associated Press op 16 maart 1985 die zes jaar en negen maanden gevangen werd gehouden. De aanslagen beperkte zich niet alleen tot Libanon. De twee bomaanslagen in 1992 en 1994 op respectievelijk de Israëlische ambassade en een locatie van de joodse gemeenschap in Buenos Aires, Argentinië, werden als vergelding gezien op de dood van secretaris-generaal van Hezbollah Abbas Mussawi in 1992.⁴² Een ander voorbeeld is de ontvoering van kolonel William R. Higgins van de VN-vredesmacht in Libanon in 1998. Veruit de meeste terroristische activiteiten vonden plaats in de periode 1982-1986, de beginjaren van Hezbollah, maar nadien stopte dit niet.

Vanaf 1998 nam geleidelijk ook het aantal Hezbollah aanvallen toe met *Katyusha*-raketten op het noorden van Israël. Aanvallen op 28 december 1998, 17 mei 1999 en 24 juni 1999 zorgden voor een toenemende spanning en dreiging en hebben mede gezorgd voor de terugtrekking van Israël op 23 mei 2000. De veiligheidszone was bedoeld om de Israëlische bevolking in het noorden te beschermen tegen aanvallen vanuit Zuid-Libanon, maar dit bleek niet succesvol. Na de terugtrekking van de Israëlische militairen in 2000 koos Hezbollah voor een voortzetting van het gewapende verzet tegen de achtergebleven Israëlische militairen in de bezette gebieden van de Golanhoogte en vooral de regio van de Sheba Farms. De aanwezigheid van Israëlische militairen legitimeert nog steeds de strijd van Hezbollah. Niet alleen de bezetting van de Golanhoogte was een reden om de confrontatie voort te zetten. Volgens de doelstellingen uit 1997 verbond Nasrallah het gewapende verzet van Hezbollah met het verzet van de Palestijnen. Kortom, het einde van het conflict was met de Israëlische terugtrekking in 2000 nog niet in zicht en kreeg een gewelddadig vervolg in 2006.

³⁸ Robert A. Pape, 'The Strategic Logic of Suicide Terrorism', in: *American Political Science Review*, 97, No. 3 (2003), p. 348.

³⁹ Helmer, op. cit., pp. 51-52.

⁴⁰ Corum en Johnson, op. cit., p. 86.

⁴¹ Norton, op. cit., p. 42.

⁴² Ibid., p. 79.

3.4. Organisatie van Hezbollah in 2006

De *July War* van 2006 was een volgende fase in het conflict tussen Hezbollah en Israël. In 2006 week de organisatie van Hezbollah niet af van de situatie in 2000. Er bestond nog steeds een hiërarchische politieke tak onder leiding van de geestelijk leider Nasrallah. De horizontale militaire tak van Hezbollah-strijders in 2006 was in twee groepen verdeeld.

Er was *ten eerste* een goed getrainde groep van ongeveer 1.000 elite strijders. Het totaal aan Hezbollah-strijders varieerde tussen 2.000 en 7.000 man.⁴³ Deze strijders opereerden veelal in kleine zelfstandige groepen van zeven tot tien man.⁴⁴ Deze groepen hadden duidelijke opdrachten waardoor ze in staat waren om langdurig te opereren zonder directe leiding. Er was ook niet veel aansturing nodig, immers, zij hadden de opdracht om één locatie met de toegewezen middelen en personeel zo lang mogelijk te behouden.

Een *tweede groep* betrof de zogenaamde *village fighters*. Die groep was volgens Exum niet persé aanhanger van Hezbollah⁴⁵. Zij verdedigden hun dorpen tegen Israëlische troepen. Het aantal strijders was niet goed in te schatten. De *village fighters* waren waarschijnlijk minder goed getraind en bewapend en mengden zich in het gevecht wanneer dat nodig was. Exum noemt het voorbeeld dat het tijdens één van de eerste gevechten in en rond het plaatsje Maroun al-Ras niet altijd Hezbollah-strijders betrof. Strijders van Amal, en niet Hezbollah, vochten daar tegen de Israëlische grondtroepen.

Kleine zelfstandig irregulier optredende groepen hebben verschillende voordelen die in 2006 van belang waren. De belangrijkste voordelen in het geval van Hezbollah waren, volgens Exum, het voortzettingsvermogen en de mogelijkheid voor tactische leidinggevendens om autonoom te opereren.⁴⁶ Het voortzettingsvermogen van kleine groepen strijders vergt een minder complexe logistieke ondersteuning. Het grootste voordeel was de mogelijkheid van strijders om op te gaan in de lokale bevolking wat het voor Israëlische eenheden lastig maakte Hezbollah strijders te lokaliseren en aan te vallen. Een ander voordeel was dat de heldere strategische doelstellingen en de daaruit voortvloeiende operationele en tactische opdrachten het eventuele tekort aan communicatiemiddelen konden compenseren. Zoals eerder aangegeven lieten de strategische doelstellingen tussen 1982 en 2000 niets aan duidelijkheid over.

3.5. Doelstellingen van Hezbollah in 2006

Uit de literatuur blijkt dat de eerder genoemde strategische doelstellingen van Hezbollah in 2006 niet zijn veranderd. Het is opmerkelijk dat weinig auteurs verwijzen naar de oorspronkelijke doelstellingen die door Hezbollah zelf zijn geformuleerd: de vernietiging van Israël. Uiteraard heeft Stephan Biddle gelijk wanneer hij stelt dat Hezbollah te zwak was om Israël door middel van “*brute force*” te vernietigen en dat daarom Hezbollah *Katyusha*-raketten inzet die makkelijker te verbergen zijn om de strijd voort te zetten.⁴⁷ Maar betekent dit dat de strategische doelstellingen van Hezbollah waren gewijzigd? Uit de officiële verklaringen van Hezbollah kan eerder de conclusie getrokken worden dat de doelstellingen van 1985 en

⁴³ Stephan Biddle, Stephan en Jeffrey A. Friedman, *The 2006 Lebanon campaign and the future of warfare: Implications for Army and Defense policy* (US Army War College, Carlisle Barracks, September 2008), p. 56.

⁴⁴ Andrew Exum, Hizballah at War, in: *Policy Focus*, nr. 63, The Washington Institute for Near East Policy, December 2006, Washington 2006, p. 5.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Biddle en Friedman, op. cit., p. 49-50.

1997 niets aan duidelijkheid over laten, niet zijn veranderd en, pessimistisch gezien, misschien wel als tijdloos kunnen worden getypeerd.

Tot nu toe zijn de doelstellingen van Hezbollah beschreven in het licht van een geïsoleerde strijd tussen Hezbollah en Israël. Sarah Zabel gaat in haar artikel *The Military Strategy of Global Jihad* een stap verder dan bijvoorbeeld Helmer en plaatst de strijd van Hezbollah in de globale strijd (of *global jihad*) en maakt daarmee een koppeling met de 'Palestijnse zaak'.⁴⁸ Het gaat te ver om in dit essay in te gaan op de discussie of Hezbollah inderdaad een strijd voerde in het kader van een *global jihad*. Biddle kapt bij voorbaat deze discussie af. Hezbollah was verrast door de robuuste reactie van Israël waardoor Biddle stelt dat het niet van een groot belang is om te debatteren over nieuwe strategische doelstellingen van Hezbollah in 2006 omdat het mogelijk niet uit was op een grootschalig, en robuust conflict op dat moment.⁴⁹ Een koppeling met de 'Palestijnse zaak' verdient echter kort de aandacht omdat voor Israël wel iets wijzigde.

Hezbollah én Hamas stonden niet op de lijst, genoemd in de *Executive Order 13224* van President George W. Bush naar aanleiding van de aanslagen van 11 september 2001, van terroristische organisaties met een '*global reach*'.⁵⁰ 'Global reach' of niet, voor Israël nam de dreiging van en daadwerkelijke raketbeschietingen op Israël toe en niet alleen in het noorden. Regelmatig werden door Hamas raketten op Israël afgevuurd vanuit de Gazastrook. Deze raketbeschietingen vanuit de Gazastrook namen toe nadat op 9 juni 2006, ruim één maand voorafgaand aan de zogenaamde *July war* in 2006, een Palestijns gezin om het leven kwam tijdens een Israëlische vergeldingsaanval. Israël werd door Hamas verantwoordelijk gehouden waarop het zuiden van Israël onder hevig raketvuur kwam te liggen. De toename van de beschietingen, zowel vanuit de Gazastrook als ook vanuit Zuid-Libanon, zorgde voor een oplopende spanning op twee fronten. Het is niet ondenkbaar dat een maand later Hezbollah de toenemende onrust aan de grens met de Gazastrook wilde benutten voor eigen tactisch voordeel.

De dreiging van een 'tweefrontenoorlog' voor Israël is een element die vele auteurs niet meenemen in het analyseren van de '*July-war*' van 2006. De doelstellingen van Hezbollah zijn, zoals hiervoor beschreven, nagenoeg onveranderd. Voor Israël nam echter de dreiging in het noorden, door Hezbollah, én in het zuiden, door Hamas, toe. De these van Zabel dat Hezbollah een onderdeel is van een *global jihad* is mogelijk wat overdreven maar dit element geheel tegenspreken of negeren, zoals Biddle en vele anderen, is onvolledig. Met het voor Hezbollah onverwacht robuuste optreden van Israël in 2006 wilde Israël waarschijnlijk een signaal aan Hamas afgeven. Een strategisch effect dat Israël wilde bereiken doordat zij de koppeling met de 'Palestijnse zaak' serieus nam. Zoals gezegd is een verdere discussie over dit element niet het doel van dit essay. We keren terug naar het conflict tussen Hezbollah en Israël.

⁴⁸ Tijdens het strategische proces dient ook het internationale aspect bekeken te worden voor een juiste inschatting van de aard en effecten van een conflict. Sarah Zabel, in haar artikel *The military Strategy of Global Jihad* van oktober 2007, plaatst het conflict dan ook in een breder perspectief door de strijd van Hezbollah te zien als onderdeel binnen de strategie van een *global jihad*. Tijdens deze discussie wordt het strijdtoneel in Zuid-Libanon verlaten en in een globaler perspectief geplaatst. Wanneer Hezbollah inderdaad de strijd met Israël aanging in het kader van een *global jihad* dan is het onvermijdelijk om deze strategie nader te onderzoeken.

⁴⁹ Biddle en Friedman, op. cit., p. 54-55.

⁵⁰ Norton, op. cit., p. 76.

3.6. Tactiek in 2006

Exum noemt de strijd van Hezbollah in 2006 een strijd om te overleven⁵¹. Hezbollah had een tactiek van stand houden als één samenhangende strijdende partij met als doel zo veel mogelijk slachtoffers toebrengen aan de IDF zodra deze zou aanvallen. Hezbollah wilde, volgens Exum, met deze tactiek de Israëlische politiek-strategische doelstellingen ondermijnen.⁵² De overlevingsstrategie tegen Israël vertaalde zich in een tactiek van het ontwijken van het gevecht. Daarnaast frustreerde Hezbollah Israël door het voortzetten van raketaanvallen en het vasthouden van de twee ontvoerde Israëlische soldaten.

De offensieve reacties van Israël vonden plaats op het grondgebied van Hezbollah en dat betekende een groot voordeel voor de verdediger. Op tactische posities waren bunkers gebouwd. Exum beschrijft dat zowel de IDF alsook een UNIFIL-officier verrast waren van de omvang van deze goed voorbereide bunkers⁵³. Het ontbreken van de juiste informatie zorgde er voor dat de bunkers niet door de IAF konden worden uitgeschakeld. Maar niet alleen buiten bebouwde gebieden werden voorbereidingen getroffen. Ook vele dorpen werden door Hezbollah voorbereid op een Israëlische aanval. Ze werden omgebouwd tot ware vestingen die de verdediger volledig kon benutten om de vijand te vertragen en zelfs te verslaan. Hezbollah was door deze goede voorbereidingen in staat om langduriger het gevecht aan te gaan en zo geografisch voordeel te behalen dan klassieke guerrilla's die "no intention to holding ground" beogen.⁵⁴ Verder werden mogelijke aanvalsroutes van mijnen voorzien. Exum beschrijft tevens dat vele middellange en lange afstandraketinstallaties ondergronds werden gebouwd en door middel van pneumatische liften de installatie bovengronds kon worden opgesteld om beschietingen uit te voeren.⁵⁵

Behalve de genoemde passieve maatregelen had Hezbollah de beschikking over een groot wapenarsenaal. Hezbollah kon in 2006 beschikken over een aanzienlijke variëteit aan wapens. Het meest gebruikte handvuurwapen was de AK-47, maar ook de M-16 en M-4 werden gebruikt. Voor de korte afstand, tot circa 25 kilometer, had Hezbollah de 122-millimeter grond-grond *Katyusha*-raketten. Een verbeterde versie was in staat om doelen tot 35 kilometer te bereiken. In totaal werden ongeveer verduizend *Katyusha*-raketten afgevuurd, een dagelijks gemiddelde van 121 tijdens het 33-dagen durende conflict! Veel schade werd er niet door veroorzaakt maar het effect in het noorden van Israël was groot. De dreiging, de angst en provocatie hadden voldoende effect op de Israëlische bevolking. Voor de lange afstand had Hezbollah de beschikking over *surface-to-surface* raketten zoals de *Fajr-3* en *Fajr-5*, de *Uragan*, de *Khaibar-1* en de *Zelzal-2*.

Tegen Israëlische inzet van tanks had Hezbollah de beschikking over een veelvoud aan antitank raketten zoals de AT-3 *Sagger*, AT-5 *Spandrel*, AT-13 *Metis-M*, AT-14 *Kornet-E*, de Amerikaanse TOW en de, vanaf de schouder af te vuren, RPG-29. De beschikbare anti-tankwapens werden niet alleen ingezet tegen tanks maar ook tegen andere voertuigen, gebouwen en Israëlische troepen.

Tegen schepen had Hezbollah de C-701 en de C-802 Noor raketten. Deze *anti-shipmissiles*, waarschijnlijk de C-802 Noor, werden met succes op 14 juli 2006 afgevuurd op

⁵¹ Exum, op. cit., p. 4.

⁵² Exum, op. cit., p. 8.

⁵³ Ibid., p. 3.

⁵⁴ Biddle en Friedman, op. cit., 35.

⁵⁵ Exum, op. cit., p. 4.

het Israëlische korvet *INS Hanit* dat voor de Libanese kust patrouilleerde. Het was niet van doorslaggevende betekenis tijdens het conflict maar het idee dat ‘primitieve’, irreguliere strijders van Hezbollah een modern schip konden aanvallen zorgde voor voldoende kritiek op de Israëlische marine en inlichtingendienst.

Hezbollah had tevens de beschikking over onbemande vliegtuigen, onder andere de *Mirsad-1*, die door Hezbollah werden ingezet om inlichtingen te verzamelen boven Israëliisch grondgebied. Eén van de *Mirsad-1*'s werd door Hezbollah op 11 april 2006 ingezet en bleek in staat om boven Noord-Israël inlichtingen te verzamelen en veilig terug te keren naar Zuid-Libanon. Tijdens de oorlog in 2006 zijn twee andere onbemande vliegtuigen uitgeschakeld of gecrasht. Voor de luchtverdediging, tot slot, had Hezbollah beschikking over *Surface-to-Air-Missiles* waaronder de Russische SA-7 en SA-8 en de Iraanse QW-1 *Vanguard*.

3.7. Hezbollah 1982-2006

Samenvattend kan de ontwikkeling van Hezbollah in een paar tijdvakken worden ingedeeld. De periode 1982-1985 was een periode waarin Hezbollah zich met steun van Syrië en Iran ontwikkelde van een groep ongeordende terroristische milities tot een guerrillaorganisatie met een duidelijke organisatiestructuur en strategische doelstellingen. In 1992 volgde een belangrijke stap in de ontwikkeling van Hezbollah door de deelname aan de verkiezingen van dat jaar. Gesteund door het mediawapen, het eigen televisiestation Al-Manar opgericht in 1991, won Hezbollah acht zetels, werd de politieke invloed verder vergroot en verkreeg het als politieke partij zelfs een legitieme basis in de staat Libanon.

Het debat of Hezbollah wel of geen terroristische organisatie genoemd mag worden kent verschillende visies. Hezbollah werd in 1997 door de VS wél als een terroristische organisatie gezien, net als Hamas maar zonder ‘global reach’.⁵⁶ Norton maakt echter een kanttekening door aan te geven dat zolang Israël een deel van Zuid-Libanon bezet de geweldadige verzetsstrijd van Hezbollah gerechtvaardigd is als een guerrillastrijd tegen een bezetter en dus geen terrorisme kan zijn.⁵⁷ Harik concludeert dat de regering Bush Hezbollah sinds 1980 wél verantwoordelijk hield voor de aanslagen op onder andere Amerikaanse militairen.⁵⁸ Het middel van vliegtuigkapingen en zelfmoordaanslagen waarbij burgers betrokken zijn vallen onder terrorisme. Hezbollah streed, en strijdt, voor de bevrijding van Zuid-Libanon en is meer te typeren als een guerrilla- of bevrijdingsbeweging die zich richt op Westerse doelen, burgers, militairen en objecten. Een keerpunt in de ontwikkeling van Hezbollah was de politieke rol vanaf 1992.

Door deelname aan de verkiezingen kreeg Hezbollah binnenlandse erkenning, een vorm van legitimiteit, gesteund door Syrië en Iran, en toenemende politieke invloed en controle over de staat Libanon. Mede door de sociale programma's, het gebruik van Al-Manar in 1991 kreeg Hezbollah zelfs de naam van een legitieme vrijheidsbeweging met draagvlak in de gehele islamitische wereld.⁵⁹ Het terrorismelabel viel door deze erkenning van Hezbollah af waardoor Israël en de VS een belangrijke argument minder hadden om op te treden tegen

⁵⁶ Norton, op. cit., pp. 75-76.

⁵⁷ Ibid., p. 77.

⁵⁸ Harik, op. cit., pp. 193-194.

⁵⁹ Ibid., p. 196.

Hezbollah.⁶⁰ De groeiende controle over de staat Libanon is een belangrijk kenmerk en van belang om, volgens de definitie van Mockaitis, te spreken van een *insurgency*.

De effectiviteit van het gewapende verzet nam eveneens toe. In de periode 1993-1997 liep het aantal slachtoffers van de IDF en SLA op tot ongeveer 450 en een verlies percentage van 8 procent.⁶¹ Gordon beschrijft die ontwikkeling als “The integration of guerrilla doctrine and tactics with modern systems has become a substantial factor in the movement's success against a modern, well-trained, well-equipped IDF”.⁶² In moderne termen komt het er op neer dat Hezbollah in staat is om een diversiteit aan vormen van gewapende strijd, of vormen van oorlog, uit te voeren. Hybride oorlogvoering zoals Hoffman beschrijft is dus van toepassing op Hezbollah. Vele auteurs zien in toekomstige conflicten dit hybride karakter centraal staan. Volgens Biddle dienen toekomstige krijgsmachten dan ook in staat te zijn, of zodanig ingericht te worden, dat het voorbereid is om een diversiteit aan oorlogvoering uit te voeren.⁶³ De vraag is of de IAF dat was.

⁶⁰ Ibid., p. 194.

⁶¹ Jones, op. cit., pp. 82-108.

⁶² Gordon, op. cit., p. 17.

⁶³ Biddle en Friedman, op. cit., p. 87.

4. IAF in de periode 1982-2006

Net zo min als het optreden van Hezbollah in 2006 los kan worden gezien van ontwikkelingen daarvoor, moet ook het optreden van de IAF in 2006 worden geanalyseerd tegen de achtergrond van twee decennia van luchtoperaties. Bij de bestudering van de inzet door de IAF tijdens het conflict tussen Hezbollah en Israël in de periode 1982-2000 ligt in de meeste literatuur de nadruk op de periode 1982-1985. Niettemin voerde Israël daarna twee grote operaties uit waarin het luchtwapen centraal stond: *Operation Accountability* in 1993 en *Operation Grapes of Wrath* in 1996. Dit deel gaat in op de strategische doelstellingen van Israël in de periode van 1982-2000 en 2006. Per periode worden de strategische doelstellingen van Israël beschreven en de rol van de IAF.

4.1. De periode 1982-1985

Na de succesvolle Israëlische luchtoperaties van 1967 en 1973 volgde in 1982 een volgende stap naar nationale veiligheid voor de staat Israël. Eerdere luchtaanvallen op PLO trainingskampen, de luchthaven van Beiroet in 1968 of de aanvallen in de periode van 1973-1982 door vooral gevechtshelikopters hadden niet geleid tot een afnemende rol van de PLO. De dreiging voor Israël bleef. Tussen mei en juli 1981 voerde de PLO 1.520 artillerie en raket-aanvallen uit op het noorden van Israël waarbij ruim 300 Israëlische burgerslachtoffers vielen.⁶⁴ Tijdens de aanslag op 3 juni 1982 in Londen van de zelfstandig opererende Palestijnse Abu Nidal groep raakte de Israëlische ambassadeur Shlomo Argov zwaar gewond. Ondanks dat deze militante groep zelfstandig opereerde was dit de aanleiding voor de Israëlische invasie in Zuid-Libanon met als doel een definitief einde te maken aan de PLO.⁶⁵ De strategische doelstellingen van de Israëlische invasie in 1982 waren tweeledig: ten eerste met militaire middelen de PLO vernietigen als symbool van nationale aspiraties van het Palestijnse volk en ten tweede een nieuwe pro-westerse Libanese regering installeren onder christelijk maronitisch gezag.⁶⁶ Voor het behalen van de gestelde doelen werd *Operation Peace for Galilee* gestart.

4.2. De inzet van de IAF tussen 1982-1985

Tijdens deze operatie bezette Israël in juni 1982 het zuiden van Libanon. Vanaf 4 juni 1982 voerde de IAF luchtaanvallen uit op Palestijnse doelen om de PLO definitief te verdrijven uit Libanon.⁶⁷ Israël wilde door grootschalige luchtaanvallen de PLO isoleren en trachtte hiertoe diep in vijandelijk gebied, tot aan Beiroet, de vluchtroutes naar het zuiden af te snijden om vervolgens de PLO te vernietigen of weg te drijven uit Zuid-Libanon.

De offensieve inzet van de IAF tijdens de invasie in 1982 kan onderverdeeld worden in *Intelligence, Surveillance en Reconnaissance* missies (ISR), voor het verzamelen van informatie, het verkrijgen van luchtoverzicht door *Offensive Counter Air*-missies (OCA) en ondersteuning van het grondgevecht en uitschakelen van vijandelijke grondtroepen tijdens *Anti-Surface Forces Air Operations* (ASFAO). Daarnaast werden *Search and Rescue* (SAR) en luchttransport missies uitgevoerd en werden missies in het kader van elektronische oorlogvoering (EW)

⁶⁴ Corum en Johnson, op. cit., p. 403-404.

⁶⁵ Norton, op. cit., p. 33.

⁶⁶ Jones, p. 82.

⁶⁷ Artur ten Cate, *Waarnemers op heilige grond* (Den Haag, Boom, 2003), p. 150.

gevolgen. Al deze missies waren zorgvuldig gepland in de aanloop en tijdens de invasie van 1982.

Corum beschrijft in zijn analyse dat op 10 juni 1982 de eerste doelstelling, het verkrijgen van *air superiority* boven Zuid Libanon, een feit was.⁶⁸ Het was een onwaarschijnlijk militair succes van de IAF: op de eerste dag werd nagenoeg de complete Syrische grondgebonden luchtverdediging in de Bekaa Vallei uitgeschakeld. Daarnaast werden 25 Syrische vliegtuigen neergehaald waardoor vrijwel de complete Syrische luchtverdediging op de eerste dag vernietigd was. De officiële website van de IAF beschrijft dat tijdens de gehele operatie in totaal ongeveer 100 Syrische vliegtuigen zijn neergehaald tijdens luchtgevechten zonder dat één enkel eigen verlies is geleden.⁶⁹

Het grondoffensief startte op 6 juni 1982, ondersteund door de IAF tijdens ASFAO-missies, *Air Interdiction* en *Close Air Support*, uitgevoerd door jachtvliegtuigen en gevechtshelikopters. Doelen voor de IAF waren volgens de eigen website vijandelijke troepen, transportroutes en wapenopslagplaatsen. Transporthelikopters werden verder ingezet voor het transporteren van troepen en voorraden tijdens zogenaamde *air manoeuvre* operaties.

Onder druk van de Amerika accepteerde Israël op 11 juni 1982 een eenzijdig staakt-het-vuren.⁷⁰ Israël belegerde Beiroet om de PLO te dwingen om te onderhandelen. Het geweld was daarmee niet voorbij. Een explosie op het hoofdkwartier van de Falangistische partij in Oost-Beiroet op 14 september 1982, met als gevolg de dood van Bashir Gemayel, zorgde voor toenemende spanning. Gemayel was voor Israël de beoogde president van Libanon en lid van de christelijke Phalange militie. De reactie van Israel leidde in september 1982 tot de tragedie van de Palestijnse vluchtelingenkampen Sabra en Shatila waarbij honderden slachtoffers. Op 17 mei 1983 werd een fragiel verdrag overeengekomen tussen Israel en Libanon waarbij één van de drie afspraken was dat Israel zich zou terugtrekken uit Libanon.⁷¹ Het probleem van aanhoudend geweld werd echter niet weggenomen door een verdrag met de zwakke Libanese regering. Israel trok zich in 1985 dan ook niet terug met als gevolg dat ook het gewapende verzet in Zuid-Libanon aanhield. De PLO was verdreven maar de doelstelling de Libanese regering te vervangen was nog bereikt.

Volgens Corum werden door de IAF tussen oktober 1983 en oktober 1985 28 luchtaanvallen op strijdgroepen uitgevoerd, waaronder 25 aanvallen op de PLO en maar drie beperkte aanvallen op Hezbollah⁷². De voorkeur om vanaf 1983 air power in te zetten tegen guerrilla's en terroristen kwam voort uit een poging om eigen Israëlische verliezen te voorkomen.⁷³

4.3. De inzet van de IAF tussen 1985-2000

Niettemin vonden tussen de grotere operaties regelmatig luchtaanvallen plaats tegen Hezbollah. Een succesvol voorbeeld van een chirurgische luchtaanval was de aanval op de secretaris-generaal van Hezbollah Abbas Mussawi in 1992. Mussawi én zijn familie werden

⁶⁸ Corum en Johnson, op. cit., p. 405.

⁶⁹ <www.iaf.org.il>, datum laatste wijziging onbekend, bezocht op 8 december 2008

⁷⁰ <www.mfa.gov.il>, zie voor de tekst het twaalfde communiqué van 11 juni 1982, datum laatste wijziging onbekend, bezocht op 16 december 2008

⁷¹ <www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/History/israel_lebanon_83.html>, datum laatste wijziging onbekend, bezocht op 16 december 2008

⁷² Corum en Johnson, op. cit., p. 412.

⁷³ Kenneth C. Schow jr., *Falcon's Against the Jihad* (Maxwell AFB, Air University Press, 1994), p. 11.

gevolgd door een onbemand Israëlische vliegtuig waarna een *Apache* helikopter een *Hellfire* raket afvuurde. De voertuigen werden geraakt waardoor Mussawi en zijn gezin omkwamen. Als reactie volgde, wederom, een regen aan raketbeschietingen op Israël.

De aanhoudende beschietingen van Hezbollah bleven de aanleiding voor twee grootschalige reacties van Israël, operatie *Accountability* in 1993 en operatie *Grappes of Wrath* in 1996. Beide operaties hadden vergelijkbare strategische doelen. Israël wilde de Libanese regering dwingen om Hezbollah te laten stoppen met raketaanvallen op Israël. Een tweede doel van Israël was een wig te plaatsen tussen Damascus en Libanon waardoor de externe steun aan Hezbollah zou verminderen. Volgens Israël had Hezbollah zich ontwikkeld tot een instrument van de buitenlandse politiek van Libanon en Syrië.⁷⁴

De directe aanleiding voor *Operation Accountability* was de aanval van Hezbollah op 28 juni 1993 op de Israëlische stad Kiryat Shmonah. Tijdens deze aanval werd een appartementencomplex getroffen en vielen dertien gewonden en twee doden, allen burgers.⁷⁵ Een paar weken later, op 8 en 9 juli, voerde Hezbollah en het nationalistische Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP) een aanval uit in de veiligheidszone. Hierbij kwamen vijf Israëlische soldaten om het leven. Als reactie op het toenemende geweld startte Israël op 25 juli de *Operation Accountability* op doelen van Hezbollah en sjiiitische dorpen en steden in Zuid-Libanon.

De noodzaak van *Operation Accountability* werd op 28 juli 1993 verwoord door de Israëlische premier Yitszak Rabin tijdens zijn toespraak aan de Knesset.⁷⁶ Het aantal gewelddadige incidenten tussen de IDF en het islamitische verzet nam toe. De operatie, van 25 juli tot en met 31 juli, was volgens Rabin niet alleen gericht op strijders en locaties van het islamitische verzet zelf maar ook om de regering van Libanon te dwingen maatregelen te nemen tegen Hezbollah. Clive Jones beschrijft dat ruim 147 burgers omkwamen en 350.000 burgers naar het noorden van Libanon vluchtten als gevolg van de grootschalige lucht- en artillerieaanvallen op meer dan dertig sjiiitische dorpen.⁷⁷ Door het aanvallen van de sjiiitische bevolking hoopte Israël dat de lokale steun voor Hezbollah weg zou vallen en de bevolking zich zelfs tegen Hezbollah zou gaan keren.⁷⁸ Met andere woorden, volgens Jones was dit een voorbeeld van '*deterrence by punishment*' die gericht was op de Libanese regering van premier Elias Harawi om noodzakelijke maatregelen af te dwingen tegen toenemende militaire en inmiddels politieke invloed van Hezbollah. De strategische doelstellingen van Israël waren vergelijkbaar met die van 1982. De aanhoudende aanvallen vanuit Zuid-Libanon op Israël moesten stoppen.

De IAF voerde tijdens de *Operatie Accountability* meer dan duizend sorties uit en schakelde tientallen doelen uit. Het was een mix van *Anti Surface Force Air Operations* en strategische luchtoperaties. Zowel Israël als Hezbollah bestookten burgerdoelen. Na een week van strijd

⁷⁴ Harik, op. cit., p. 112.

⁷⁵ Jones, op. cit., p. 95.

⁷⁶ <www.mfa.gov.il/mfa>, website van het Israel Ministry of Foreign Affairs, laatst bezocht 3 december 2008.

⁷⁷ Jones, op. cit., p. 94.

⁷⁸ <www.globalsecurity.org/military/world/war/lebanon-accountability.htm>, laatst bekeken op 23 juni 2008.

kwamen beide partijen niet verder dan een staakt-het-vuren en een mondelinge afspraak om elkaars burgers niet meer aan te vallen.

Operatie *Accountability* had niet het gewenste resultaat en leidde tot een reactie van Hezbollah en een escalatie van het conflict waarbij, ondanks het bestand, burgers het doelwit bleven. Hezbollah reageerde door het afvuren van *Katyusha*-raketten op het noorden van Israël. Volgens *Palestine Facts* werden in 1993 158 aanvallen uitgevoerd door Hezbollah. In 1994 was dit aantal toegenomen tot 187 aanvallen waaronder artilleriebeschietingen, 31 bomaanslagen en twee frontale aanvallen op IDF posities.⁷⁹ De aanvallen namen in 1995 verder toe tot zelfs 344. De strategische doelstellingen van Israël werden dus niet gehaald en de Israëlische irritatie van het aanhoudende verzet leidde tot een tweede grootschalige operatie in 1996.

Operatie *Grapes of Wrath*, van 11 april tot 27 april 1996, was intensiever dan *Operation Accountability*, maar had nagenoeg dezelfde strategische doelstelling. Om de Libanese regering van Rafiq Hariri te dwingen maatregelen te nemen tegen Hezbollah werden ongeveer 600 luchtaanvallen, ondersteund door onbemande vliegtuigen, uitgevoerd op de infrastructuur van Libanon inclusief de steden Tyrus, Sidon én Beiroet. Behalve de infrastructuur waren trainingskampen, opslagplaatsen, hoofdkwartieren en verblijfplaatsen van Hezbollah in Zuid-Libanon doelwit. Ondanks deze luchtaanvallen was Hezbollah in staat om 1.100 *Katyusha*-raketten af te vuren.⁸⁰

De doelstellingen van Israël werden duidelijk in de verklaringen op 14 april 1996 van minister-president Simon Peres en de commandant van *Northern Command* generaal Amarim Levin. Levin verklaarde dat “For the past 40 hours, we have been engaged in an operation whose sole aim is to put an end to attacks on Israeli citizens, residents of Southern Lebanon and IDF and SLA personnel”.⁸¹ Peres gaf in verklaring 140 duidelijkheid over de intenties en de grenzen van operatie *Grapes of Wrath*.⁸²

- Israel has no intention of returning to Lebanon.
- The policy is to not injure civilians. If civilians were injured, this stemmed from the fact that they travelled in a vehicle in which there was a terrorist or terrorists, or they were found in their vicinity. For our part, we will endeavor to prevent losses on our side, as well as injury to Lebanese citizens.
- We have no intention of entering into battles with either the Syrian or the Lebanese armies.
- Hizballah has breached all previous understandings and has deliberately created an escalation; the United States - which achieved the understandings - has established that the understandings which were achieved through its mediation have not been honoured by Hizballah.
- Israel will not allow firing from within villages and will not permit Hizballah to conceal itself among the civilian population and from there, launch Katyushas at communities in the north.

⁷⁹ <palestinefacts.org/pf_1991to_now_hezbollah.php>, datum laatste wijziging onbekend, laatst bezocht op 17 december 2008

⁸⁰ Gordon, op. cit., p. 11.

⁸¹ <www.mfa.gov.il/mfa>, zie verklaring 139 op de website van het Israel Ministry of Foreign Affair, laatst bezocht 3 december 2008.

⁸² <www.mfa.gov.il/mfa>, zie verklaringen 140 op de website van het Israel Ministry of Foreign Affair, laatst bezocht 3 december 2008.

- Hizballah terrorists and facilities in Lebanon, including those in Beirut, will not enjoy immunity.
- If Israeli civilian facilities are hit, there will be no immunity from strikes on parallel Lebanese facilities.
- Israel is not limited by time and has the patience, fortitude and the ability to continue carrying out the required actions until Hizballah attacks cease.
- If the Hizballah ceases its attacks, we will cease ours.
- We did not conquer the security zone. The Lebanese authorities have essentially left it unclaimed and turned it into a terrorist operating theatre.
- We will not accept the freedom which the Government of Lebanon grants to the terrorist headquarters to operate on its territory, without interference.

Het resultaat van de bombardementen was enorm maar had uiteindelijk niet het gewenste effect. Een vluchtelingenstroom kwam op gang van circa 400.000 burgers van Zuid-Libanon in de richting van Beiroet. Als gevolg van aanvallen van Hezbollah met *Katyusha*-raketten ontstond ook in het noorden van Israël een vluchtelingenstroom.⁸³ Tijdens één van de artillerieaanvallen van de IDF raakte dertien granaten een VN-basis bij Qana waarbij 106 burgers omkwamen.⁸⁴ Het was volgens Jones het vertrouwen in technologie, vooral artillerie en *air power*, boven het inzetten van goed getrainde eenheden in COIN-methoden die ten grondslag lag aan de tragedie van Qana op 18 april.⁸⁵ Door dit incident volgde hevig internationaal protest dat leidde tot een staakt-het-vuren op 27 april 1996. Onder diplomatieke druk werden de afspraken uit 1993 wederom bevestigd. Dit keer werden de afspraken schriftelijk vastgelegd in het akkoord van 26 april 1996.⁸⁶

The United States understands that after discussions with the governments of Israel and Lebanon, and in consultation with Syria, Lebanon and Israel will ensure the following:

- 1. Armed groups in Lebanon will not carry out attacks by Katyusha rockets or by any kind of weapon into Israel.
- 2. Israel and those cooperating with it will not fire any kind of weapon at civilians or civilian targets in Lebanon.
- 3. Beyond this, the two parties commit to ensuring that under no circumstances will civilians be the target of attack and that civilian population areas and industrial and electrical installations will not be used as launching grounds for attacks.
- 4. Without violating this understanding, nothing herein shall preclude any party from exercising the right of self-defense.

Ondanks de overeenkomst sudderde het conflict gewoon door. Israel bleef het recht op zelfverdediging behouden en Hezbollah zag Israël nog steeds als de bezetters van Libanon. In de maanden na de operatie *Grappes of Wrath* in 1996 kwamen volgens Harik negen Israëlische soldaten om het leven en raakten 21 soldaten gewond tijdens verschillende incidenten⁸⁷. En voorbeeld van een gewijzigde tactiek van de IAF, om slachtoffers te voorkomen, waren de schijnaanvallen van de IAF boven Beiroet op 9 en 10 december 1998. Een super-sonische schijnaanval moest de druk op de Libanese regering opvoeren om actie te nemen tegen de blijvende dreiging van Hezbollah. Echter zonder succes. Kortom, de voedingsbodem van het conflict bleef aanwezig tót 24 mei 2000, de dag dat Israel zichzelf terugtrok en Hezbollah een overwinning vierde.

⁸³ Jones, op. cit., p. 99.

⁸⁴ Norton, op. cit., p. 84.

⁸⁵ Jones, op. cit., p. 99.

⁸⁶ <telaviv.usembassy.gov/publish/peace/documents/ceasefire_understanding.html> voor de tekst van de overeenkomst, website laatst bezocht op 8 december 2008

⁸⁷ Harik, op. cit., p. 124.

4.4. IAF in 2006

Met de robuuste militaire reactie op het geweld van Hezbollah tijdens de *July-War* van 2006 beoogde Israël meerdere strategische doelen te behalen. Anthony Cordesman geeft een opsomming van vijf strategische doelen die door een hoge Israëlische functionaris werden benoemd.⁸⁸

- Als eerste was het doel het vernietigen van het ‘Iranian Western Command’ vóórdat Iran in staat zou zijn om over nucleaire wapens te beschikken. Hiermee doelde Cordesman op de bewering dat Hezbollah als ‘proxy’ van Iran opereerde en in staat zou zijn om in de nabije toekomst door Iran geleverde nucleaire wapens te gebruiken.
- Ten tweede wilde Israël de geloofwaardigheid herstellen die het verloren had tijdens de eenzijdige terugtrekking vanuit Libanon in 2000 en Gaza in 2005.
- Als derde doel wilde Israël de regering in Libanon dwingen om, eindelijk, op te treden tegen Hezbollah dat zich gedroeg als een ‘staat binnen een staat’.
- Het vierde doel was om zo veel mogelijk schade toe te brengen aan Hezbollah als organisatie. Israël was zich volgens Cordesman bewust van het feit dat Hezbollah niet militair verslagen kon worden en dat het een belangrijke politieke rol zou blijven spelen in Libanon.
- Het laatste en vijfde doel was de bevrijding van de twee ontvoerde Israëlische soldaten, Eldad Regev en Ehud Goldwasser, zonder dat toegegeven werd aan de eis van Nasrallah om de soldaten uit te wisselen voor duizenden gevangenen.

Een soortgelijke opsomming van doelstellingen wordt ook door anderen onderkend. Zo beschrijft Exum drie hoofddoelen die genoemd werden door de Israëlische premier Ehud Olmert: de vernietiging van Hezbollah; het beëindigen van raketbeschietingen van Noord-Israël; en het bevrijden van de twee ontvoerde Israëlische soldaten.⁸⁹ De Winograd commissie spreekt niet van strategische doelstellingen maar beschrijft twee keuzes die de Israëlische regering had om te reageren op Hezbollah:⁹⁰

The first was a short, painful, strong and unexpected blow on Hezbollah, primarily through standoff fire-power. The second option was to bring about a significant change of the reality in the South of Lebanon with a large ground operation, including a temporary occupation of the South of Lebanon and 'cleaning' it of Hezbollah military infrastructure.

Premier Olmert kwalificeerde de ontvoering van de twee Israëlische soldaten door Hezbollah als een “act of war”. William Arkin noemt het voorbeeld van Olmert om aan te geven dat de ontvoering van de twee militairen, en de eis om vrijlating, één van de belangrijkste redenen was om, wederom, robuust te reageren.⁹¹

De reactie van Israël was vergelijkbaar met de operaties *Accountability* in 1993 en *Graphs of Wrath* in 1996. Wederom volgde een offensieve operatie waarbij niet alleen Hezbollah werd aangevallen maar ook de infrastructuur van Libanon zelf. Een andere overeenkomst was de prominente rol voor de IAF. Tijdens het conflict van tussen 12 juli 2006 en 14 augustus 2006 werden door de IAF meer dan 15.000 missies gevlogen en werden ruim 7.000 doelen

⁸⁸ Anthony H. Cordesman, *Preliminary “Lessons” of the Israeli-Hezbollah War*, (Washington D.C., CSIS, 2006), p. 3.

⁸⁹ Exum, op. cit., p. 8.

⁹⁰ Zie punt 13 van de samenvatting op www.nytimes.com/2008/01/30/world/middleeast/31winograd-web.html.

⁹¹ William M. Arkin, *Divining Victory. Airpower in the 2006 Israel-Hezbollah War* (Maxwell AFB, Air University Press, 2007), p. 4.

aangevallen⁹². Ongeveer 16.000 vliegtuigen werden uitgevoerd door onbemande vliegtuigen⁹³. Het grootste succes van de IAF was het uitschakelen van middellange- en lange-afstandsraketten waaronder de Iraanse Fajr- en Zelzalraketten. Exum beschrijft dat op de tweede dag van de luchtcampagne deze *conventional counter force* missies⁹⁴, gericht op ballistische raketten van de tegenstander vóórdat deze zijn afgevuurd, 59 procent van de raketinstallaties werden vernietigd in een tijdsbestek van 34 minuten.⁹⁵ Het precieze aantal minuten en het aantal uitgeschakelde raketinstallaties genoemd in de diverse publicaties verschillen. Overwegend is het oordeel over de rol van de IAF positief. Arkin citeert de reactie van de chef-staf generaal Halutz aan president Olmert die luidde: “We’ve won the war”.⁹⁶ Een voorbarige reactie van een doorgewinterde militair die zou moeten weten dat winnen van een oorlog betekent dat de politieke doelstellingen behaald zijn.

Ondanks alle luchtaanvallen kon Israël, wederom, niet voorkomen dat Hezbollah in staat bleef om alleen al in de eerste week van het conflict meer dan 700 *Katyusha*-raketten af te vuren op Israël. Hezbollah was in staat om meer dan 5.000 huizen te raken en er voor te zorgen dat ongeveer 300.000 duizend mensen vluchtte voor mogelijke raketaanvallen die het normale leven onmogelijk maakte.

Het conflict tussen Hezbollah en Israël in 2006 bevat alle kenmerken van de huidige generatie conflicten. Het uitschakelen van het leiderschap van niet-statelijke organisaties en kleine mobiele eenheden door air power bleek ook in 2006 uitermate lastig. Het afleveren van 23 ton aan bommen tijdens een luchtaanval op het hoofdkwartier van Hezbollah had weinig effect⁹⁷. De inzet van onbemande sensoren moest zorgen voor continu waarneming van het operatiegebied en opsporen van Hezbollah-strijders. Het opzetten van een netwerk waarbij gebruik gemaakt wordt van de technologische ontwikkeling van de jaren negentig op het gebied van *stealth*, precisiewapens en sensor technologie stelt air power in staat om zogenaamde *time-sensitive targets* uit te schakelen waarbij de *sensor-to-shooter-time* verder afneemt.⁹⁸ De kracht van een goed werkend netwerk tijdens militaire operaties is volgens Osinga hét kenmerk van oorlogvoering tijdens de eerste jaren van de eenentwintigste eeuw. Osinga noemt een volgende fase “Fallujah (2004) and beyond” waarbij de complexiteit van het gebruik van air power in een bebouwde omgeving wordt toegevoegd,⁹⁹ een omgeving die ook door Hezbollah werd benut voor eigen voordeel.

Voormalig officier van de USAF Sarah E. Kreps beschrijft in haar artikel *The 2006 Lebanon War: Lessons Learned* drie zwakheden in relatie tussen de Israëlische strategie en de rol van het luchtwapen.¹⁰⁰ Ten eerste was het vertrouwen van Israëlische leiders in het luchtwapen als ‘*weapon of choice*’ tijdens conventionele oorlogvoering zo groot dat het mogelijke andere strategieën in de weg stond. Ten tweede heerste er een ‘*fighting-the-last-war*’ mentaliteit waar-

⁹² Cordesman, op. cit., p. 3.

⁹³ Neville Parton, ‘Israel’s 2006 Campaign in the Libanon’ in: *Air Power Review*, volume 10 number 2, summer 2007, p. 86.

⁹⁴ Koninklijke Luchtmacht, *Airpower Doctrine* (’s-Gravenhage 2002) p. 56.

⁹⁵ Exum, op. cit., p. 12.

⁹⁶ Arkin, op. cit., p. 128.

⁹⁷ Parton, op. cit., p. 84.

⁹⁸ Frans Osinga, *Impact! Air power’s New Counter-Land Capabilities* (Proceedings KLu Airpower Symposium, Den Haag, April 2005), p. 12.

⁹⁹ Frans Osinga, op. cit., p. 23.

¹⁰⁰ Kreps, op. cit., p. 72.

mee bedoeld wordt dat de successen van de inzet van het luchtwapen tijdens de Kosovo-crisis model stonden voor de operatie in 2006. Als laatste noemt zij de ineffectiviteit van air power tegen een asymmetrische tegenstander zoals Hezbollah. Vooral het risico van *collateral damage* zoals civiele objecten en voorzieningen in een bebouwde omgeving en het veroorzaken van burgerslachtoffers tijdens luchtaanvallen ziet zij als beperkende factoren.

Door gebruik te maken van de media werd dit laatste punt ten volle uitgebuit door Hezbollah. Door gebruik te maken van het mediawapen werd de positie van Hezbollah versterkt en die van Israël ondermijnd. Hezbollah gebruikte regelmatig Libanese burgers als bescherming en trachtte voordeel te behalen aan *collateral damage* en burgerslachtoffers die werden veroorzaakt door de IAF. Het meest aansprekende voorbeeld tijdens dit conflict waren de trieste gevolgen van een luchtaanval op 30 juli op de stad Qana, dezelfde stad die ook tijdens de operatie *Grapes of Wrath* in 1996 getroffen werd. In de daarop volgende discussie beschrijft Arkin dat de Libanese minister Siniora Israël beschuldigde van een oorlogsmisdaad, de Syrische president Bashar al-Asad noemt het incident een vorm van staatsterrorisme terwijl Israël juist trachtte de legitimiteit van de aanval uit te leggen door te benadrukken dat de uitschakeling van raketinstallaties in Qana noodzakelijk was voor de veiligheid van Israëlische burgers in het noorden van Israël.¹⁰¹ De dominante rol van de media is volgens Hoffman mogelijk ook het belangrijkste verschil tussen *Hybrid Wars* en andere conflicten in het verleden.¹⁰² Met het toepassen van het concept van *propaganda by deed* trachtte Hezbollah, bijvoorbeeld door televisiebeelden van burgerslachtoffers te tonen, de publieke opinie te beïnvloeden, een concept dat aan het einde van de negentiende eeuw door klassieke terroristen toegepast werd, maar dan wel op basis van eigen uitgevoerde daden.¹⁰³

4.5. Samenvattend

De strategische situatie, de constante bedreiging voor Israël vanuit Zuid-Libanon, bleef ondanks alle militaire inspanningen in de periode 1982-2000 onveranderd. De uitputtingsoorlog hield aan. De strategische doelstelling om de PLO te verdrijven was gelukt. Het installeren van een pro-westerse Libanese regering niet. De losse sjiietische milities en in een later stadium Hezbollah als organisatie namen de strijd van de PLO over en pleegde aanhoudend gewapend verzet tegen de Israëlische bezettingsmacht tussen 1982 en 2000. Na de operatie *Peace for the Galilee* volgden twee grote operaties waarbij de IAF centraal stond, maar waarbij het optreden niet leidde tot de strategische doelstellingen. Kleine groepen Hezbollah-strijders konden moeilijk worden bestreden door offensieve luchtoperaties. De dreiging en afvuren van *Katyusha*-raketten door Hezbollah op het noorden van Israël bleef bestaan en leidde tot een volgend hoofdstuk van het conflict, de *July-War* in 2006. Wederom was er een belangrijke rol voor de IAF weggelegd maar ook in 2006 was deze niet afdoende om tot een blijvend politiek succes te komen.

¹⁰¹ Arkin, op. cit., pp. 209-210.

¹⁰² Hoffman, op. cit., p. 51.

¹⁰³ Laqueur, op. cit., p. 11.

5. Het resultaat

De resultaten met betrekking tot de behaalde politiek-strategische doelen van Israël over de gehele periode 1982-2006 zijn niet erg positief. De PLO was verdwenen maar Hezbollah had het gewapende verzet in Zuid-Libanon overgenomen. Er was geen nieuwe pro-westerse Libanese regering die in staat was om de veiligheid in het noorden van Israël te waarborgen en diverse offensieve operaties konden het afvuren en de dreiging van *Katyusha*-raketten door Hezbollah op het noorden van Israël niet stoppen. In hoeverre is dit de IAF aan te rekenen?

Gordon's analyse uit 1998 kunnen we beschouwen als een tussenevaluatie van de periode 1982-1996. De keuze voor de IAF, volgens Gordon, werd voor een groot deel bepaald doordat de inzet van air power minder gevaar zou opleveren voor eigen troepen in vergelijking met een groot grondoffensief. De basiskarakteristieken voor luchtstrijdkrachten, hoogte, snelheid en bereik, zouden succesfactoren zijn om in korte tijd over een groot gebied vijandelijke guerrilla-activiteiten te verminderen waaronder het afvuren van *Katyusha*-raketten op Israëlische burgers en bevolkte gebieden.¹⁰⁴

De in de jaren 1990 uitgevoerde operaties, en mogelijk ook daarvoor, kende volgens Gordon vier belangrijke zwakheden die zorgden dat er geen militair en politiek resultaat behaald werd. Ten eerste is het falen te herleiden naar de beperkingen van air power tijdens luchtoperaties in verstedelijkte gebieden en vooral het gevaar van *collateral damage* en burger-slachtoffers. Een tweede beperking lag in het gevaar van eigen verliezen tijdens luchtaanval- len in de nabijheid van eigen troepen. Als laatste beperkingen noemt Gordon het weer en de kosten en kwetsbaarheid van vliegende platforms.¹⁰⁵

Een Air Force Counter-Guerrilla Task Force zou volgens Gordon de oplossing zijn. Indien deze *task force* als onafhankelijke eenheid op zou kunnen treden en niet ondergeschikt aan grondcommandanten zou zijn, zou een grotere effectiviteit kunnen worden bereikt. Met andere woorden zegt Gordon:

The IAF now [1998] plays a subcontractor role in the Southern Lebanon War, rather than initiator. A subcontractor does the job and goes home. But an initiator is responsible for the accomplishment of the broad mission.¹⁰⁶

Gordon noemt de uitspraak van een hoge officier van de IAF om zijn voorstel te onder- strepen.

The IAF can definitely do the job beyond the red line better and better. We are more accu- rate, more effective, [have] more deterrence, less threat of casualties. The deterrent effect is great. Hizballah no longer risks a barrage using many cannons; instead it has fallen back on isolated mortar fire.¹⁰⁷

Naar aanleiding van een analyse over de rol van *air power* tijdens de periode vóór 2000 waar- schuwde David Rothman dat:

¹⁰⁴ Gordon, op. cit., p. 25.

¹⁰⁵ Ibid., pp. 26-27.

¹⁰⁶ Ibid., p. 41.

¹⁰⁷ Ibid.

The danger here, of course, is that Israel could come to count too heavily on the IAF, forgetting that air power by itself cannot win wars. Israel already learned this lesson during the *War of Attrition*; hopefully, it will not have to relearn it in the future.¹⁰⁸

Het idee van een zelfstandige luchtoperatie zoals Gordon voorstelde is in 2008 in een realistischer perspectief geplaatst door Colin Gray. Gray benadrukt dat het geen zin heeft om luchtmacht en landmacht afzonderlijk te beschouwen maar juist als complementaire dimensies op waarde te schatten binnen een strategische militaire en politieke krachtsinspanning.¹⁰⁹ Maar, vervolgde Kreps, de IAF schakelde circa 500 elitestrijders van Hezbollah uit en elimineerde in een succesvolle operatie de dreiging van lange- en medium range raketten. Tot slot werd veel van de infrastructuur en bevoorradingscapaciteit van Hezbollah vernietigd. Daarnaast beschrijft Kreps in dezelfde passage dat de leider van Hezbollah, Hassan Nasrallah, verklaarde zich vergist te hebben in de robuuste reactie van Israël.¹¹⁰

Het behalen van militair succes is bovendien geen doel op zich. Het gaat er om dat het juiste politieke effect, de politiek-strategische doelstelling wordt behaald. Pas dan kan van een compleet succes gesproken worden. Dat Israël volgens velen gefaald heeft is volgens Parton niet geheel toe te wijzen aan het optreden van de IAF. Het is, volgens hem

quite clear that this was not a failure of air power *persé*. Instead it represented a failure at the strategic level to define an end-state that was militarily achievable, or to consider the desired end-state and apply the most appropriate levers of power to achieve it. No form of military power was likely to have resulted in the stated aims being achieved, and in that sense air power, at the theoretical and practical levels cannot be held culpable.¹¹¹ Parton wordt gesteund door Arkin die de fout zoekt op het niveau van *grand strategy*: “The ‘failure’ of airpower in the 2006 Israel-Hezbollah war was not that it promised too much or that it did not deliver. It was instead a grand strategic failure in the application of force against terrorism”¹¹².

Volgens vele auteurs is het niet het falen van de IAF maar verkeerd gestelde strategische doelen die leidden tot het debat over het falen van de IDF en de IAF in het bijzonder. Helmer omschreef de uitkomst van onjuist afstemmen van strategische doelen en beschikbare middelen als “A fundamental disconnect between strategic goals and tactical means is almost always disastrous”.¹¹³ Met andere woorden: wanneer één van de strategische doelstellingen is het gebruik van *Katyusha*-raketten te stoppen, dan is het afschieten van één *Katyusha* voldoende om een oorlog als mislukt te bestempelen, ondanks een prima optreden van de IAF.

¹⁰⁸ David Rodman, ‘The Role of the Israel Air Force in the operational Doctrine of the Israel Defense Forces: Continuity and Change’, in: *Air & Space Power Journal - Chronicles Online Journal* (29 juni 2000), 7.

¹⁰⁹ Colin, S. Gray, ‘Understanding Airpower; Bonfire of the Fallacies’, in: *Strategic Studies Quarterly* (Winter 2008), p. 78.

¹¹⁰ Colin, S. Gray, op. cit., p. 78.

¹¹¹ Parton, pp. 88-89.

¹¹² Arkin, op. cit., p. 147.

¹¹³ Helmer, op. cit., p. 2.

Literatuur en bronnen

- Arkin, William M.,
2007 *Divining Victory. Airpower in the 2006 Israel-Hezbollah War*. Maxwell AFB: Air University Press.
- Biddle, Stephan & Jeffrey A. Friedman,
2008 *The 2006 Lebanon campaign and the future of warfare: Implications for Army and Defense policy*. Carlisle Barracks, US Army War College, September.
- Beckett, Ian F.W.,
2001 *Modern Insurgencies and Counterinsurgencies. Guerrillas and their opponents since 1750*. Oxon: Routledge.
- Creveld, Martin van,
1988 *The Sword and the Olive*. New York: PublicAffairs.
- Commando Luchtstrijdkrachten,
2008 'De drie-eenheid van RC-South'. In: *De Vliegende Hollander*, Vol 63, No. 7.
- Cate, Arthur ten,
2003 *Waarnemers op heilige grond*. Den Haag: Boom.
- Cohen, Ariel,
2007 Knowing the Enemy, in: *Policy Review*, October/November.
- Cordesman, Anthony H.,
2006 *Preliminary "Lessons" of the Israeli-Hezbollah War*. Washington DC: CSIS.
- Corum, James S. & Wray R. Johnson,
2003 *Airpower in small Wars. Fighting Insurgents and Terrorists*. Lawrence: University Press of Kansas.
- Exum, Andrew,
2006 Hizballah at War, in: *Policy Focus* nr. 63, December.
- Forest, James J.F.,
2007 *Countering Terrorism and Insurgency in the 21st Century. International Perspectives. Volume 1: Strategic and Tactical considerations*. Londen
- Ganor, Boaz,
2005 *The Counter-Terrorism Puzzle*. London: Transaction Publishers.
- Gordon, Shmuel L.,
1998 'The Vulture and The Snake Counter-Guerrilla Air Warfare: The War in Southern Lebanon', in: *Mideast Security and Policy Studies*, no. 39 (July).
- Gray, Colin S.,
2008 'Understanding Airpower Bonfire of the Fallacies', in: *Strategic Studies Quarterly* (Winter).
- Hammes, Thomas X.,
2004 *The Sling and the Stone: On War in the 21st Century*. St. Paul: Zenith Press.
- Hazel, D.F.,
2008 'British Counter-Insurgency Doctrine and its Development since 2001'. In: *Militaire Spectator*, vol. 176, nr. 3.
- Helmer, Daniel I.,
2007 *Flipside of COIN: Israel's Lebanese incursion Between 1982-2000*. Fort Leavenworth: Combat Studies Institute Press.
- Helmer, Daniel I.,
2007 'Not Quite Counterinsurgency: A Cautionary Tale for US Forces Based on Israel's Operation Change of Direction', in: *Aarmor*, Vol. CXVI, No. 1, January-February.
- Hoffman, Frank G.,
2007 *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Virginia: Potomac Institute.
- Jones, Clive,
1997 'Israel Counter-Insurgency Strategy and the War in South Lebanon 1985-97', in: *Small Wars and Insurgencies*, Vol. 8, No. 3 (Winter)
- Kreps, Sarah E.,
2007 'The 2006 Lebanon War: Lessons Learned', in: *Parameters* (Spring).
- Koninklijke Landmacht,

- 2003 *Landmachtdoctrinepublicatie II deel C. Gevechtsoperaties tegen een irregulier optredende tegenstander.* 's-Gravenhage.
Koninklijke Luchtmacht,
- 2002 *Airpower Doctrine.* 's-Gravenhage.
Kruk, Charles C.,
- 1999 'The Strategic Corporal: Leadership in the Three Block War', in: *Marines Magazine*, January.
Laquer, Walter,
- 2001 *A History of Terrorism.* New Brunswick: Transaction Publishers.
Mockaitis, Thomas R.,
- 1990 *British counterinsurgency, 1919-60* (New York: Palgrave Macmillan).
Norton, Augustus R.,
- 2007 *Hezbollah* (Princeton: Princeton University Press).
Osinga, Frans,
- 2005 *Impact! Air power's New Counter-Land Capabilities, Proceedings KLu Airpower Symposium.* Den Haag.
Palmer Harik, Judith,
- 2005 *The Changing Face of Terrorism.* Londen: I.B. Tauris & Co Ltd..
Pape, Robert A.,
- 2003 'The Strategic Logic of Suicide Terrorism', in: *American Political Science Review*, Vol. 97, No. 3.
Parton, Neville,
- 2007 'Israeli's 2006 Campaign in the Libanon', in: *Air Power Review*, Vol. 10, No. 2 (Summer)
Pirnie, Bruce R. (ed),
- 2005 *Beyond close air support : forging a new air-ground partnership.* Santa Monica: RAND Publications.
Rapoport, David C.,
- 2001 'The Fourth Wave: September 11 in the History of Terrorism', in: *Current History*, 100 (2001).
Rodman, David,
- 2000 'The Role of the Israel Air Force in the operational Doctrine of the Israel Defense Forces: Continuity and Change', in: *Air & Space Power Journal - Chronicles Online Journal* (29 juni 2000)
Schow jr, Kenneth C.,
- 1994 *Falcon's Against the Jihad.* Maxwell AFB: SAAS.
Teitler, Ger & Bosch J.M.J. e.a.,
- 2002 *Militaire Strategie.* Amsterdam: Mets & Schilt.